

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2021 m. kovo 17 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Alės Bukavinienės, Gražinos Davidonienės (kolegijos pirmininkė ir pranešėja) ir Donato Šemo,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Marijampolės apskrities vaiko teisių apsaugos skyriaus kasacinį skundą dėl Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. spalio 30 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo D. U. ieškinį atsakovei I. D. dėl bendravimo su nepilnamečiu vaiku tvarkos pakeitimo, atsakovės I. D. priešieškinį ieškovui D. U. dėl bendravimo su nepilnamečiu vaiku tvarkos pakeitimo, išvadą duodanti institucija – Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Marijampolės apskrities vaiko teisių apsaugos skyrius.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių skyrium gyvenančio vieno iš tėvų bendravimo su vaiku tvarkos nustatymą, vaiko teisių apsaugą užtikrinančių institucijų vaidmenį ginčiuose dėl skyrium gyvenančių tėvų bendravimo su vaikais tvarkos nustatymo, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovas prašė teismo pakeisti teismų procesiniais sprendimais patvirtintą jo bendravimo su nepilnamečiu dukterimi A. U., gim. (duomenys neskelbtini), tvarką, nustatant, kad ieškovas bendrauja su dukterimi pasiimdamas ją nurodytą dieną iš ugdymo įstaigos, dalyvaujant šios ugdymo įstaigos psichologei, o jai nesant – dalyvaujant socialinei darbuotojai, ugdymo įstaigai nedirbant, dukterį pasiima pagal nustatytą grafiką iš Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – VVTAIT) Marijampolės apskrities vaiko teisių apsaugos skyriaus (toliau – Marijampolės skyrius), į kurį nustatytą valandą dukterį privalo atvesti atsakovė dukters motina ir nedalyvauti tėvui pasiimant vaiką.
3. Ieškovas nurodė, kad teismo sprendimu dukters gyvenamoji vieta nustatyta su vaiko motina (atsakove). Pagal teismų nustatytą ieškovo bendravimo su dukterimi tvarką ieškovas galėjo pasiimti dukterį nurodytomis dienomis iš dukters gyvenamosios vietos, tačiau atsakovė ėmė trukdyti ieškovui bendrauti su dukterimi, daro psichologinį poveikį dukteriai, ragindama greičiau apsispręsti, ar ji norinti vykti su tėvu, ieškovui buvo draudžiama atvykti aplankyti dukterį jos ugdymo įstaigoje, teigiant, kad toks bendravimas nenustatytas teismo sprendime. Dėl tokio atsakovės elgesio ieškovas ne kartą kreipėsi į policiją, šiuo metu dėl atsakovės smurtavimo prieš ieškovą vykdomas ikiteisminis tyrimas. Pagal ieškovo siūlomą nustatyti bendravimo su dukterimi tvarką ieškovas galėtų nurodytomis dienomis pasiimti dukterį ne iš jos gyvenamosios vietos, bet iš ugdymo įstaigos ar VVTAIT Marijampolės skyriaus. Ieškovo siūloma bendravimo tvarka nesudarytų papildomų nepatogumų nei nepilnameči dukteriai, nei atsakovei, padėtų užtikrinti ieškovo nekludomą bendravimą su dukterimi.
4. Atsakovė pateikė priešieškinį, prašydama teismo nustatyti ieškovo ir dukters bendravimo tvarką, nustatant, kad ieškovas bendrauja su nepilnamečiu dukterimi pasiimdamas ją nustatytą dieną iš jos gyvenamosios vietos, atsakovė įsipareigoja leisti ir netrukdyti dalyvauti psichologui, padedančiam rasti tėvui sąveiką su dukterimi, perduodant dukterį tėvui.
5. Atsakovė nurodė, kad ieškovo siūloma jo bendravimo su nepilnamečiu dukterimi tvarka tenkina tėvo įgeidžius, tačiau neatitinka vaiko poreikių ir interesų. Pagal šiuo metu nustatytą bendravimo tvarką ieškovas neišnaudoja jam skirto laiko bendrauti su vaiku, dažnai neatvyksta į susitikimus su vaiku, į juos vėluoja, nepraneša apie neatvykimą. Ieškovas, prašydamas leisti išvesti dukterį iš ugdymo įstaigos ugdymo proceso metu, pažeidžia vaiko teisę ugdytis, jo dienvakarę ugdymo įstaigoje. Be to, tenkinus ieškovo ieškinį, A. U. neteks galimybės lankyti meno ir sporto mokyklų užsiėmimų pagal nustatytą grafiką. Nepriklausomai nuo supančios aplinkos, duktė visada atsisako bendrauti su tėvu dėl šio netinkamo elgesio darželyje, jo sukeltų konfliktų, grasinimų auklėtojoms, pasirodymų su televizijos kameromis, kitų vaikų žeminimo dukters akivaizdoje. Kiekvienas tėvo apsilankymas ugdymo įstaigoje mergaitei sukelia stresą, neigiamų emocijų. Ieškovo elgesys ne kartą svarstytas dukters ugdymo įstaigos vaiko gerovės komisijos posėdžiuose, teikti raštai Marijampolės policijos komisariatui dėl ieškovo netinkamo elgesio dukters ugdymo įstaigoje. Atsakovė išklauė pozityvios tėvystės kursus, lankė psichologo konsultacijas, o ieškovas to nedarė. Ieškovas, pasiimdamas dukterį iš namų, gali pasikviesti psichologą, kuris tarpininkautų ieškovui užmezgant ryšį su dukterimi.
6. Išvadą byloje teikianti institucija VVTAIT Marijampolės skyrius nurodė, kad atsakovė atskirai gyvenančiam tėvui turi sudaryti galimybes bendrauti su dukterimi, išskyrus įstatymo nustatytus atvejus, kai toks bendravimas gali pakenkti vaikui, tačiau nėra duomenų ar informacijos, jog ieškovo bendravimas su dukterimi kenktų mažametės interesams. Ieškovo ryšį su dukterimi būtina atkurti, todėl pirmiausia turi būti nustatytas 3 mėnesių pereinamasis laikotarpis ieškovo ir dukters ryšiams atkurti, o tik po to nustatoma bendravimo tvarka. Atsižvelgiant į tai, kad tėvo ir dukters bendravimas ieškovui pasiimant dukterį iš jos gyvenamosios vietos nevyksta jau ilgą laiką, įvertinus psichologų, kurios

dalyvavo tėvo ir dukters susitikimuose, pateiktus pastebėjimus, ieškiniu prašoma nustatyti ieškovo ir dukters bendravimo tvarką su tam tikrais pakeitimais geriausiai atitiktų mažametės teises ir geriausias jos interesus, į bendravimo tvarką įtraukiant nepilnametės ugdymo įstaigą. Per pereinamąjį laikotarpį ieškovui būtina rekomenduoti baigti tėvystės įgūdžių kursus, konsultuotis su specialistais dėl greitesnio ir efektyvesnio emocinio ryšio su dukterimi atkūrimo, o atkūrus tėvo ir dukters emocinį ryšį, palikti tėvui teisę mažametę pasiinti iš ugdymo įstaigos į savo gyvenamąją vietą bei pasibaigus bendravimo laikui grąžinti mažametę į jos gyvenamąją vietą.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

7. Marijampolės apylinkės teismas 2020 m. kovo 30 d. sprendimu ieškinį ir priešieškinį tenkino iš dalies: pakeitė Marijampolės rajono apylinkės teismo 2016 m. kovo 24 d. sprendimu civilinėje byloje [Nr. 2-122-985/2016](#) su Kauno apygardos teismo 2017 m. vasario 2 d. nutartimi civilinėje byloje [Nr. 2A-42-273/2017](#) nustatytais pakeitimais patvirtintą ieškovo bendravimo su nepilnamete dukterimi A. U. tvarką ir šią tvarką išdėstė tokiomis sąlygomis: 1) nustatyti, kad nepilnametės A. U. ir jos tėvo D. U. emociniams ryšiams atkurti būtinas pereinamasis laikotarpis; 2) pereinamuoju laikotarpiu ieškovas bendrauja su dukterimi A. U. nuo sprendimo įsiteisėjimo dienos kiekvieną antradienį nuo 16 val. iki 17 val. ir kiekvieną penktadienį nuo 15 val. iki 16 val. tarpininkaujant VVTAIT Marijampolės skyriaus atstovui ir dalyvaujant bei stebint šeimos psichologui; 2.1) VVTAIT Marijampolės skyrius turi parinkti ir organizuoti nurodytu laiku (kiekvieną antradienį nuo 16 val. iki 17 val. ir kiekvieną penktadienį nuo 15 val. iki 16 val.) ieškovo ir dukters susitikimų vietą, pasirūpinti šeimos psichologo dalyvavimu šiuose susitikimuose; 2.2) nepilnametės A. U. motina įpareigojama organizuoti dukters užsiėmimus būreliuose (šokių ir šachmatų) taip, kad jie nesutaptų su nustatyto dukters bendravimo su tėvu laiku pereinamuoju laikotarpiu; 2.3) ieškovo ir dukters susitikimai pereinamuoju laikotarpiu turi būti organizuojami taip, kad jie vyktų toje pačioje nepilnamečiui vaikui pritaikytoje vietoje ir dalyvaujant tiems paties specialistams (šeimos psichologui, skyriaus atstovui); 2.4) mergaitės motina vaiką į susitikimus turi atvesti prieš 15–20 minučių iki susitikimo ir, perdavusi mergaitę specialistui pagal jo nurodymus, nedelsdama pasišalinti; ieškovo ir dukters susitikimuose atsakovė, t. y. A. U. motina, neturi dalyvauti; 2.5) pirmieji susitikimai turi trukti trumpiau, iki 0.30 val. – 1 val., vėliau turėtų būti ilginami, bet ne ilgiau kaip iki 1.30 val. – 2 val.; susitikimų trukmę pereinamuoju laikotarpiu turi nustatyti susitikimuose dalyvaujantis šeimos psichologas, atsižvelgdamas į vaiko emocijas, jo pageidavimus, susitikimų produktyvumą; prieš kiekvieną susitikimą vaiko tėvai turi būti informuoti apie jo trukmę; 2.6) pasibaigus susitikimui, pirmasis iš susitikimo vietos turi pasišalinti ieškovas, o atsakovė pasiinti dukters turi atvykti po 5–8 minučių nuo susitikimo pabaigos; 2.7) pereinamojo laikotarpio metu ieškovas įpareigojamas lankyti pozityvios tėvystės kursus, įgyti bendravimo su vaiku įgūdžių; 2.8) nustatyti, kad pereinamasis laikotarpis tėvo D. U. ir dukters A. U. emociniams ryšiams atkurti tęsiasi, iki kol ieškovas pateiks VVTAIT Marijampolės skyriui duomenis apie išklausytą pozityvios tėvystės kursą ir ieškovo bendravimą su dukterimi stebėjęs šeimos psichologas parengs ir pateiks išvadą VVTAIT Marijampolės skyriui dėl ieškovo ir dukters emocinio ryšio atkūrimo; 3) pasibaigus pereinamajam laikotarpiui, ieškovas D. U. bendrauja su dukterimi A. U. kiekvienos metų porinės savaitės savaitgalį, pasiimdamas dukterį penktadienį iš jos ugdymo įstaigos 16 val. ir grąžindamas dukterį į jos gyvenamąją vietą sekmadienį 17.30 val., atveždamas dukterį į jos gyvenamosios vietos kiemą ir palydėdamas mergaitę į laiptinę iki pirmo aukšto bei palaukdamas, kol dukterė bus įleista į butą pas motiną; 4) ieškovas bendrauja su dukterimi neporiniais metais gruodžio 24 d. ir Velykų pirmą dieną, poriniais metais – gruodžio 25 d. ir Velykų antrą dieną, pasiimdamas dukterį nustatytos dienos išvakarėse iš jos gyvenamosios vietos kiemo 17 val. atsakovei palydint dukterį pro laiptinės duris ir stebint ją, iki dukterė įsės į ieškovo automobilį, ir grąžindamas dukterį į jos gyvenamąją vietą nustatytą dieną 17 val., atveždamas dukterį į jos gyvenamosios vietos kiemą ir palydėdamas mergaitę į laiptinę iki pirmo aukšto bei palaukdamas, kol dukterė bus įleista į butą pas motiną; 5) ieškovas bendrauja su dukterimi neporiniais metais per valstybines šventes sausio 1 d., kovo 11 d., birželio 24 d., rugpjūčio 15 d., poriniais metais – vasario 16 d., gegužės 1 d., liepos 6 d., lapkričio 1 d., pasiimdamas dukterį nustatytos dienos išvakarėse 16 val. iš jos ugdymo įstaigos, jei švenčių išvakarės sutampa su darbo diena, o jeigu švenčių išvakarės nesutampa su darbo diena, – iš jos gyvenamosios vietos kiemo 17 val. atsakovei palydint dukterį pro laiptinės duris ir stebint ją, iki dukterė įsės į ieškovo automobilį, ir grąžindamas dukterį į jos gyvenamąją vietą nustatytą dieną 17 val., atveždamas dukterį į jos gyvenamosios vietos kiemą ir palydėdamas mergaitę į laiptinę iki pirmo aukšto bei palaukdamas, kol dukterė bus įleista į butą pas motiną; 6) ieškovas neporiniais metais bendrauja su dukterimi per jos gimtadienį (duomenys neskelbtini), kai dukters gimimo diena sutampa su poilsio diena, pasiimdamas dukterį nustatytos dienos išvakarėse 16 val. iš jos ugdymo įstaigos, jei išvakarės sutampa su darbo diena, o jeigu išvakarės nesutampa su darbo diena, – iš jos gyvenamosios vietos kiemo 17 val. atsakovei palydint dukterį pro laiptinės duris ir stebint ją, iki dukterė įsės į ieškovo automobilį, ir grąžindamas dukterį į jos gyvenamąją vietą nustatytą dieną (duomenys neskelbtini) 17 val., atveždamas dukterį į jos gyvenamosios vietos kiemą ir palydėdamas mergaitę į laiptinę iki pirmo aukšto bei palaukdamas, kol dukterė bus įleista į butą pas motiną; jeigu dukters gimimo diena sutampa su darbo diena, ieškovas neporiniais metais bendrauja su dukterimi artimiausią savaitgalį, pasiimdamas dukterį iš jos gyvenamosios vietos kiemo šeštadienį 10 val. atsakovei palydint dukterį pro laiptinės duris ir stebint ją, iki dukterė įsės į ieškovo automobilį, ir grąžindamas dukterį į jos gyvenamąją vietą sekmadienį nuo 17 val., atveždamas dukterį į jos gyvenamosios vietos kiemą ir palydėdamas mergaitę į laiptinę iki pirmo aukšto bei palaukdamas, kol dukterė bus įleista į butą pas motiną; 7) ieškovas bendrauja su dukterimi kiekvienių metų Tėvo dieną (pirmąjį birželio savaitgalį), pasiimdamas dukterį nustatytos dienos išvakarėse iš jos gyvenamosios vietos kiemo 17 val. atsakovei palydint dukterį pro laiptinės duris ir stebint ją, iki dukterė įsės į ieškovo automobilį, ir grąžindamas dukterį į jos gyvenamąją vietą nustatytą dieną 17 val., atveždamas dukterį į jos gyvenamosios vietos kiemą ir palydėdamas mergaitę į laiptinę iki pirmo aukšto bei palaukdamas, kol dukterė bus įleista į butą pas motiną; 8) ieškovas bendrauja su dukterimi kiekvienių metų (duomenys neskelbtini) (tėvo gimtadienis), jeigu ši data sutampa su poilsio diena, pasiimdamas dukterį nustatytos dienos išvakarėse 16 val. iš jos ugdymo įstaigos, jei išvakarės sutampa su darbo diena, o jeigu išvakarės nesutampa su darbo diena, – iš jos gyvenamosios vietos kiemo 17 val. atsakovei palydint dukterį pro laiptinės duris ir stebint ją, iki dukterė įsės į ieškovo automobilį, ir grąžindamas dukterį į jos gyvenamąją vietą nustatytą dieną (duomenys neskelbtini) 17 val., atveždamas dukterį į jos gyvenamosios vietos kiemą ir palydėdamas mergaitę į laiptinę iki pirmo aukšto bei palaukdamas, kol dukterė bus įleista į butą pas motiną; 9) ieškovas bendrauja su dukterimi 1 kartą per metus nepertraukiamai savo kasmetinių atostogų metu 14 kalendorinių dienų, jeigu ieškovo atostogos sutampa su dukters atostogomis ugdymo įstaigoje, pasiimdamas dukterį pirmą šio laikotarpio atostogų dieną 10 val. iš jos gyvenamosios vietos kiemo, atsakovei palydint dukterį pro laiptinės duris ir stebint ją, iki dukterė įsės į ieškovo automobilį, ir grąžindamas dukterį 14-ąją atostogų dieną 17 val. į jos gyvenamąją vietą, atveždamas dukterį į jos gyvenamosios vietos kiemą ir palydėdamas mergaitę į laiptinę iki pirmo aukšto bei palaukdamas, kol dukterė bus įleista į butą pas motiną; ieškovas privalo įspėti atsakovę apie kasmetinių atostogų pradžią prieš tris savaites iki jo kasmetinių atostogų pradžios elektroniniu paštu, skambučiu ar trumpąja SMS žinute; atostogų metų abu tėvai privalo netrukdyti vaikui bendrauti su kitu tėvu ryšio priemonėmis, o vaikui pageidaujant, leisti susitikti su tuo metu nebendraujančiu tėvu; 10) atsakovės ligos atveju atsakovė privalo pranešti ieškovui tą pačią dieną, kai suserga dukterė, ir netrukdyti ieškovui pasimatyti su vaiku; 11) tėvas tuo metu, kai bendrauja su vaiku, privalo teikti vaiko motinai svarbią informaciją apie dukterį jos ligos atveju, informuoti apie apsilankymus gydymo įstaigoje ir netrukdyti atsakovei pasimatyti su vaiku; 12) dukters ligos atveju dukterė lieka gydytis savo gyvenamojoje vietoje arba gydymo įstaigoje; 13) atsakovė, negalėdama pasirūpinti dukterimi, privalo informuoti apie tai ieškovą ir leisti dukterimi pasirūpinti ieškovui, jeigu tuo metu ieškovas nėra išvykęs į komandiruotę; 14) apie savo neatvykimą pasiinti dukters ieškovas informuoja atsakovę SMS žinute kaip galima anksčiau, bet ne vėliau kaip 30 minučių iki susitikimo pradžios; 15) neįvykus ieškovo susitikimui su dukterimi dėl ieškovo komandiruotės ar ligos, kitas susitikimas su dukterimi vyksta pagal nustatytą šiuo sprendimu bendravimo tvarką; 16) apie vaiko tėvų gyvenamosios vietos, telefonų numerių pasikeitimus tėvai informuoja vienas kitą per 3 dienas nuo pasikeitimo.

8. Teismas nustatė, kad Marijampolės apylinkės teismo 2016 m. kovo 24 d. sprendimu civilinėje byloje Nr. 2-122-985/2016 ir Kauno apygardos teismo 2017 m. vasario 2 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 2A-42-273/2017 nepilnametės A. U., gim. (duomenys neskelbtini), gyvenamoji vieta nustatyta su jos motina atsakove, patvirtinta ieškovo bendravimo tvarka su dukterimi, pagal kurią ieškovas gali pasiimti dukterį atitinkamai nustatytais dienomis iš dukters gyvenamosios vietos. Ieškiniu ieškovas prašo pakeisti nustatytą jo ir dukters bendravimo tvarką, pakeičiant vietą, iš kurios ieškovas pasiimtų dukterį, taip išvengiant konfliktinių situacijų su dukters motina mažametės akivaizdoje, nes pagal šiuo metu nustatytą tvarką jis dukterį turi pasiimti iš jos gyvenamosios vietos.
9. Teismas, įvertinęs bylos įrodymus, šalių paaiškinimus, padarė išvadą, kad šalių santykiai yra itin konfliktiški, šalys keletą metų nuolat dalyvauja teisiniuose ginčuose ir nesiekia jų užbaigti taikiomis priemonėmis, toks konfliktiškas šalių elgesys turi įtakos santykiams tarp nepilnametės dukters ir skyrium gyvenančio tėvo.
10. Teismas pažymėjo, kad nagrinėjant bylą Marijampolės apylinkės teismo 2019 m. spalio 4 d. nutartimi ir Kauno apygardos teismo 2020 m. sausio 21 d. nutartimi nustatyta laikina ieškovo bendravimo su dukterimi tvarka – 6 savaites nuo pirmosios instancijos teismo nutarties įsiteisėjimo dienos ieškovas su dukterimi bendrauja kiekvieną antradienį nuo 16 val. iki 17 val. ir kiekvieną penktadienį nuo 15 val. iki 16 val. tarpininkaujant VVTAIT Marijampolės skyriaus atstovui ir dalyvaujant bei stebint šeimos psichologui (psichoterapeutui); VVTAIT Marijampolės skyrius įpareigotas organizuoti ieškovo ir dukters susitikimų vietą, pasirūpinti šeimos psichologo (psichoterapeuta) dalyvavimu šiuose susitikimuose; pereinamojo laikotarpio metu ieškovas įpareigotas lankyti pozityvios tėvystės kursus, įgyti bendravimo su vaiku įgūdžių. Marijampolės apylinkės teismo 2020 m. sausio 24 d. nutartimi nustatyta, kad pereinamasis laikotarpis ieškovo ir dukters emociniams ryšiams atkurti tęsiasi, iki kol šeimos psichologas (psichoterapeutas), stebėjęs ieškovo bendravimą su dukterimi, parengs ir pateiks VVTAIT Marijampolės skyriui išvadą dėl šio ryšio atkūrimo.
11. Remdamasis VVTAIT Marijampolės skyriaus pateiktomis byloje išvadomis, psichologų pažymomis, šalių paaiškinimais, teismas padarė išvadą, kad per laikino bendravimo metu nustatytą pereinamąjį laikotarpį nepavyko atkurti ieškovo ir dukters emocinio ryšio. Teismas, nustatęs, kad ieškovo ir jo dukters santykiai yra įtempti, mergaitė nelinkusi bendrauti su tėvu, vengia jo, ieškovas pripažino, kad jis nėra įvykdęs teismo įpareigojimo lankyti pozityvios tėvystės kursus, įgyti bendravimo su vaiku įgūdžių, teismų procesiniais sprendimais nustatytas laikinas ieškovo bendravimas su dukterimi tarpininkaujant VVTAIT Marijampolės skyriaus atstovui ir dalyvaujant bei stebint šeimos psichologui (psichoterapeutui) nevyksta nuo 2020 m. vasario pradžios, padarė išvadą, kad, priimant sprendimą pakeisti nustatytą ieškovo bendravimo tvarką, būtina nustatyti pereinamąjį laikotarpį nepilnametės A. U. ir jos skyrium gyvenančio tėvo emociniams ryšiams atkurti, o atkūrus šiuos ryšius, pakeisti nustatytą ieškovo bendravimo su dukterimi tvarką.
12. Teismas, įvertinęs bylos medžiagą, atsižvelgdamas į Marijampolės mokyklos-darželio (duomenys neskelbtini) direktorės R. M. 2020 m. vasario 19 d. pateiktus duomenis, patvirtinančius, kad ugdymo įstaigoje būtų neužtikrinamas kokybiškas vaiko ugdymas, nėra atskirų patalpų susitikimams rengti, liudytojos E. L. parodymus, patvirtinančius, kad ieškovas, lankydamas dukterį ugdymo įstaigoje, trukdo auklėtojoms atlikti savo darbą, blaško vaikų dėmesį, kelia konfliktus, nusprendė, kad nepilnametės ugdymo įstaiga nėra tinkama vieta ieškovo ir dukters susitikimams. Teismo vertinimu, pareigą tinkamai teismo nustatyta tvarka organizuoti ieškovo ir jo dukters susitikimus pereinamuoju laikotarpiu ir padėti nepilnametei atkurti emocinius ryšius su tėvu turi VVTAIT teritorinis skyrius pagal vaiko gyvenamąją vietą. Taigi, teismas įpareigojo VVTAIT Marijampolės skyrių parinkti ir organizuoti kiekvieną antradienį nuo 16 val. iki 17 val. ir kiekvieną penktadienį nuo 15 val. iki 16 val. ieškovo ir dukters susitikimų vietą, pasirūpinti šeimos psichologo dalyvavimu šiuose susitikimuose.
13. Atsižvelgdamas į tai, kad byloje pateikti duomenys, jog tėvo ir dukters susitikimų vietos ir minėtuose susitikimuose dalyvavusių specialistų pasikeitimai galbūt trukdė greitesniam bei efektyvesniam tėvo ir dukters emocinio ryšio atkūrimui, pastebėtas itin sudėtingas mažametės ir motinos atsiskyrimas, teismas konstatavo, kad ieškovo ir dukters susitikimai pereinamuoju laikotarpiu turi būti organizuojami taip, jog jie vyktų toje pačioje nepilnamečiam vaikui pritaikytoje vietoje ir dalyvaujant tiems paties specialistams (šeimos psichologui, skyriaus atstovui), o mergaitės motina vaiką į susitikimus turi atvesti 15–20 minučių iki susitikimo ir, perdavusi mergaitę specialistui, pagal jo nurodymus nedelsdama pasišalinti, ieškovo ir dukters susitikimuose atsakovė neturi dalyvauti, pirmieji susitikimai turėtų trukti trumpiau, vėliau juos ilginant, bet ne ilgiau kaip iki 1.30 val. – 2 val., susitikimų trukmę pereinamuoju laikotarpiu turi nustatyti susitikimuose dalyvaujantis šeimos psichologas, atsižvelgdamas į vaiko emocijas, jo pageidavimus, susitikimų produktyvumą, prieš kiekvieną susitikimą vaiko tėvai turi būti informuoti apie jo trukmę, pasibaigus susitikimui, pirmasis iš susitikimo vietos turi pasišalinti ieškovas, o atsakovė pasiimti dukterį turi atvykti po 5–8 minučių nuo susitikimo pabaigos. Pereinamojo laikotarpio metu teismas įpareigojo ieškovą lankyti pozityvios tėvystės kursus, įgyti bendravimo su vaiku įgūdžių. Teismas nustatė, kad pereinamasis laikotarpis tėvo D. U. ir dukters A. U. emociniams ryšiams atkurti tęsiasi, iki kol ieškovas pateiks VVTAIT Marijampolės skyriui duomenis apie išklaustą pozityvios tėvystės kursą ir ieškovo bendravimą su dukterimi stebėjęs šeimos psichologas parengs ir pateiks išvadą VVTAIT Marijampolės skyriui dėl ieškovo ir dukters emocinio ryšio atkūrimo.
14. Įvertinęs ieškovo ir atsakovės pateiktas bendravimo tvarkų sąlygas, atsižvelgęs į išvadą byloje teikiančios institucijos pateiktas išvadas, byloje nesant duomenų, kad ieškovo bendravimas su dukterimi kenktų mažametės interesams, ieškovo gyvenamojoje vietoje buities sąlygoms esant tinkamoms nepilnamečiam vaikui lankytis pas tėvą, teismas nusprendė, kad tikslinga išimtinai vaiko interesais nukrypti nuo ieškinio ir priešiškinio reikalavimų ir nustatyti tokia bendravimo tvarką pasibaigus pereinamajam laikotarpiui, kuri, teismo nuomone, geriausiai atitiktų tiek vaiko (vaikas lanko mokyklą-darželį, šokių studiją, šachmatų būrelį), tiek jo tėvų interesus, užtikrintų darnią ir psichologiškai saugią vaiko raidą, t. y. pakoreguoti šalių siūlomas bendravimo tvarkų sąlygas, atsižvelgiant į tai, kad tėvo ir dukters susitikimai turi būti organizuojami dienomis, kai mažametė nėra užimta papildomomis veiklomis, neatitraukiant vaiko nuo ugdymosi proceso, laikas turėtų būti parenkamas antroje dienos pusėje – ugdymosi proceso pabaigoje, tėvo ir nepilnamečio vaiko bendravimo tvarka turi būti aiški ir konkreči, ne nepilnametė A. U., o ieškovas savo atostogas turi derinti prie dukters atostogų ir jos ugdymosi proceso. Atsižvelgdamas į tai, kad nepilnametės tėvų santykiai konfliktiški, siekdamas išvengti jų tarpusavio konfliktų nepilnametės akivaizdoje, teismas manė esant tikslinga nustatyti, kad po pereinamojo laikotarpio ieškovas dukterį pasiimtų iš jos ugdymo įstaigos, o savaitgaliais bei švenčių dienomis dukterį ieškovas pasiimtų iš jos gyvenamosios vietos. Teismas vertino, kad tokia teismo nustatyta bendravimo tvarka šiuo metu labiausiai atitiktų pačios nepilnametės A. U. interesus, padėtų atkurti, išlaikyti ir stiprinti tėvo ir dukters emocinius ryšius.
15. Teismas, pažymėjęs, kad nustatyti tik skyrium gyvenančio tėvo (motinos) bendravimo su vaiku tvarka, o ne tėvo (motinos), su kuriuo teismo nustatyta vaiko gyvenamoji vieta, bendravimo su vaiku tvarka, kaip nepagrįstą atmetė atsakovės priešiškinyje siūlomą pačios atsakovės, su kuria gyvena duktė, bendravimo su A. U. tvarką ir jos nevertino.
16. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal ieškovo, atsakovės ir VVTAIT Marijampolės skyriaus apeliacinius skundus, 2020 m. spalio 30 d. nutartimi pakeitė Marijampolės apylinkės teismo 2020 m. kovo 30 d. sprendimą – nutarė iš teismo sprendimu nustatytos bendravimo tvarkos:
- 16.1. išbraukti 2.7 punktą;
 - 16.2. iš 2.8 punkto išbraukti žodžius „pateiks VVTAIT Marijampolės skyriui duomenis apie išklaustą pozityvios tėvystės kursą“;
 - 16.3. teismo sprendimu nustatytą bendravimo tvarką papildyti:
 - 16.3.1. 5 punktą išdėstyti taip: ieškovas D. U. bendrauja su dukterimi neporiniais metais per valstybines šventes sausio 1 d., kovo 11 d., birželio 24 d., rugpjūčio 15 d., poriniais metais – vasario 16 d., gegužės 1 d., liepos 6 d., lapkričio 1 d., pasiimdamas dukterį nustatytos dienos išvakarėse 16 val. iš jos ugdymo įstaigos, jei švenčių išvakarės sutampa su darbo diena, o jeigu švenčių išvakarės nesutampa su darbo diena, – iš jos gyvenamosios vietos kiemo 17 val. atsakovei palydint dukterį pro laiptines duris ir

stebint ją, iki duklė įsės į ieškovo automobilį, ir grąžindamas dukterį į jos gyvenamąją vietą nustatytą dieną 17 val., atveždamas dukterį į jos gyvenamosios vietos kiemą ir palydėdamas mergaitę į laiptinę iki pirmo aukšto bei palaukdamas, kol duklė bus įleista į butą pas motiną. Atsakovė bendrauja su dukterimi poriniais metais per valstybines šventes sausio 1 d., kovo 11 d., birželio 24 d., rugpjūčio 15 d., neporiniais metais – vasario 16 d., gegužės 1 d., liepos 6 d., lapkričio 1 d.;

16.3.2. 7 punktą išdėstyti taip: ieškovas D. U. bendrauja su dukterimi kiekvienų metų Tėvo dieną (pirmąjį birželio savaitgalį), pasiimdamas dukterį nustatytos dienos išvakarėse iš jos gyvenamosios vietos kiemo 17 val. atsakovei palydint dukterį pro laiptines duris ir stebint ją, iki duklė įsės į ieškovo automobilį, ir grąžindamas dukterį į jos gyvenamąją vietą nustatytą dieną 17 val., atveždamas dukterį į jos gyvenamosios vietos kiemą ir palydėdamas mergaitę į laiptinę iki pirmo aukšto bei palaukdamas, kol duklė bus įleista į butą pas motiną. Motinos dienos savaitgalį dukterimi bendrauja su atsakove;

16.3.3. 8 punktą išdėstyti taip: ieškovas D. U. bendrauja su dukterimi kiekvienų metų (duomenys neskelbtini) (tėvo gimtadienis), jeigu ši data sutampa su poilsio diena, pasiimdamas dukterį nustatytos dienos išvakarėse 16 val. iš jos ugdymo įstaigos, jei išvakarės sutampa su darbo diena, o jeigu išvakarės nesutampa su darbo diena, – iš jos gyvenamosios vietos kiemo 17 val. atsakovei palydint dukterį pro laiptines duris ir stebint ją, iki duklė įsės į ieškovo automobilį, ir grąžindamas dukterį į jos gyvenamąją vietą nustatytą dieną (duomenys neskelbtini) 17 val., atveždamas dukterį į jos gyvenamosios vietos kiemą ir palydėdamas mergaitę į laiptinę iki pirmo aukšto bei palaukdamas, kol duklė bus įleista į butą pas motiną. Atsakovė bendrauja su dukterimi kiekvienų metų (duomenys neskelbtini) (atsakovės gimtadienis);

16.3.4. 10 punktą išdėstyti taip: A. U. ligos atveju atsakovė privalo pranešti ieškovui tą pačią dieną, kai suserga duklė, ir netrukdyti ieškovui pasimatyti su vaiku. Dukters ligos atveju, jei tai sutampa su D. U. ir dukters bendravimo laiku, vaiko ir tėvo bendravimo laikas perkeliamas į kitą dieną ar kitą savaitgalį, apie dukters pasveikimą atsakovė privalo pranešti ieškovui dukters pasveikimo dieną;

16.4. kitą sprendimo dalį paliko nepakeistą, paskirstė bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

17. Teisėjų kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad nagrinėjamu atveju vaiko santykiui su tėvu atkurti, tam, jog palaipsniui susiformuotų tėvo ir dukters santykiai, yra reikalingas pereinamasis laikotarpis. Atsižvelgdama į ieškovo darbo pobūdį, tai, kad ieškovas yra užauginęs du vaikus, VVTAIT Marijampolės skyriaus duomenimis, ieškovas stengiasi bendrauti su dukterimi, teisėjų kolegija nusprendė, jog įpareigojimas ieškovo lankyti pozityvios tėvystės kursus yra perteklinis. Pereinamasis laikotarpis, teisėjų kolegijos vertinimu, turi tęstis, iki ieškovo bendravimą su dukterimi stebėjęs psichologas parengs išvadą VVTAIT Marijampolės skyriui dėl dukters ir tėvo emocinio ryšio atkūrimo.

18. Atsižvelgdama į konfliktiškus šalių santykius, taip pat tam, kad būtų išvengta šalių piktnaudžiavimo, teisėjų kolegija sutiko su ieškovu, kad tikslinga nustatyti, jog dukters ligos atveju, jei tai sutampa su jo ir dukters bendravimo laiku, vaiko ir tėvo bendravimo laikas perkeliamas į kitą dieną ar kitą savaitgalį. Taip pat teisėjų kolegija sutiko su atsakove, kad tikslinga patikslinti sąlygą dėl bendravimo su dukterimi metų poriniais savaitgaliais, sutampančiais su šventinėmis dienomis, tėvo ir motinos gimtadieniais.

19. Teisėjų kolegijos vertinimu, pirmosios instancijos teismas pagrįstai nustatė pereinamojo laikotarpio metu įpareigojimus VVTAIT Marijampolės skyriui. Pagal Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (toliau – VTAPI) 4 straipsnio 1 dalies 9 punktą valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, vykdydamos su vaiko teisių apsauga susijusias funkcijas, pasitelkdamos nevyriausybines organizacijas nuosekliai bendradarbiauja su vaiko atstovais pagal įstatymą bei tarpusavyje ir teikia viena kitai reikalingą informaciją ir kitokią pagalbą. Remdamasi VTAPI 50 straipsnio 1 dalies nuostatomis, įtvirtinančiomis VVTAIT funkcijas, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad VVTAIT ne tik atstovauja vaiko interesams teisme, jos kompetencija yra žymiai platesnė.

20. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad įpareigojimai VVTAIT Marijampolės skyriui nustatyti tik pereinamojo laikotarpio metu, kol bus atkurtas tėvo ir dukters ryšys. Tokiose situacijose ryšių su vaiku atkūrimas gali reikalauti ilgalaikių visų suinteresuotų asmenų pastangų, tačiau šioje srityje valstybės pareigos nėra absoliučios ir jos daugiau susietos su priemonių, o ne rezultato klausimu. Šio laikotarpio trukmė priklauso nuo visų byloje dalyvaujančių asmenų pastangų. Motina turi netrukdyti tėvo ir dukters bendravimui, aiškinti dukteriai tokio bendravimo svarbą, skatinti dukterį bendrauti su tėvu, nebijoti jo, tėvas taip pat dėti pastangas, kad duklė norėtų bendrauti su juo, o VVTAIT Marijampolės skyrius turėtų užtikrinti sklandų bendravimą pereinamojo laikotarpio metu.

III. Kasacinio skundo teisiniai argumentai

21. Kasaciniu skundu VVTAIT Marijampolės skyrius prašo panaikinti Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. spalio 30 d. nutartį ir perduoti bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

21.1. Teismai, įpareigodami VVTAIT Marijampolės skyrį pasirūpinti ieškovo ir jo dukters bendravimo vieta bei šeimos psichologo (psichoterapeuto) dalyvavimu, perkėlė skyriui vykdyti funkcijas, kurios įstatymais pavestos vykdyti savivaldybei, koordinuojančiai joje veikiančių institucijų darbą su vaikais ir šeimomis, ir tokiu būdu pažeidė VTAPI ir VVTAIT Marijampolės skyriaus nuostatus, patvirtintus VVTAIT direktoriaus 2018 m. balandžio 17 d. įsakymu Nr. BV-45, materialiosios teisės normas, reglamentuojančias pagalbos ir (ar) paslaugų šeimai užtikrinimą, VVTAIT Marijampolės skyriaus funkcijas. Teismų priimti sprendimai neatitinka valstybės vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarkos, įvykusios 2018 m. liepos 1 d., esmės, kurios tikslas – apibrėžti atskirų institucijų, veikiančių vaiko teisių apsaugos sistemoje, funkcijas. Vadovaujantis VTAPI 34 straipsnio 2 dalimi, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2018 m. rugpjūčio 8 d. įsakymo Nr. A1-428/V-894/V-691/IV-579 „Dėl savivaldybės bendro darbo su šeimomis organizavimo ir koordinavimo rekomendacijų patvirtinimo“ 6 punktu, Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo 8 straipsnio 1 dalimi, 13 straipsnio 1 dalimi, Socialinių paslaugų katalogo, patvirtinto Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1-93 „Dėl Socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“, 8.2 papunkčiu, socialinių ir (ar) kitų paslaugų (kartu ir psichologo paslaugų) vaikui ir jo šeimai užtikrinimas, planavimas, organizavimas bei koordinavimas yra išimtinai savivaldybės ir (ar) joje veikiančio padalinio, administruojančio socialinių paslaugų organizavimą, kompetencija ir viena iš įstatymų priskirtų funkcijų. Tarnyba ir (ar) jos teritoriniai padaliniai nėra šeimai pagalba ir paslaugas organizuojantys ir teikiantys subjektai.

21.2. VVTAIT Marijampolės skyrių nepagrįstai įpareigojant atlikti veiksmus, kurie įstatymų yra pavesti kitam subjektui, yra sudaromos prielaidos teismo sprendimo neįvykdymui ir (ar) netinkamam jo vykdymui, nes teismo sprendimo įvykdymas priklauso nuo trečiųjų asmenų (institucijų), kurie nebuvo įtraukti į bylą ir kurie nėra pavaldūs VVTAIT ir (ar) jos teritoriniam padalinii. Tokiu būdu pažeidžiamos nepilnamečio vaiko ir jo šeimos teisės ir teisėti interesai.

21.3. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė proceso teisės normas, reglamentuojančias įrodymų tyrimą bei jų vertinimą ir naujų įrodymų pateikimą apeliacinėje instancijoje (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 183, 185, 314 straipsniai), nes nevertino ir nepasisakė dėl VVTAIT Marijampolės skyriaus pirmosios instancijos teismui pateiktų rašytinių įrodymų, pagrindžiančių aplinkybes, kad užtikrinti psichologo dalyvavimą tėvo ir dukters susitikimuose, o kartu ir vaiko teisę bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu,

neįtraukiant už šių paslaugų užtikrinimą atsakingo subjekto, nėra jokios galimybės. Nors VVTAIT Marijampolės skyrius, siekdamas nepilnametės ieškovo ir atsakovės dukters teisių ir geriausių interesų užtikrinimo, bendradarbiavo su savivaldybe ir joje veikiančiomis institucijomis dėl psichologo dalyvavimo ieškovo ir jo dukters susitikimuose, tačiau buvo gauti neigiami atsakymai. Teismai neatsižvelgė, kad ne nuo VVTAIT Marijampolės skyriaus priklausančių aplinkybių teismo įpareigojimai negali būti įvykdyti.

22. Ieškovo ir atsakovės atsiliepimų į kasacinį skundą įstatymų nustatyta tvarka negauta.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl skyrium gyvenančių tėvų bendravimo su vaikais

23. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos (toliau – ir VTK) 3 straipsnyje yra nustatyta, kad, imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia – vaiko interesai. Joks teisės aktas neapibrėžia kriterijų, kuriais remiantis būtų galima nustatyti, kas konkrečiam asmeniui yra geriausia. Nustatant, kas yra geriausia vaikui, VTK siūlo vadovautis bendraisiais principais – nediskriminacijos, gyventi ir sveikai vystytis, išklausti vaiko nuomonę.
24. Kasacinio teismo praktikoje konstatuota, kad tėvą (motiną) ir jų vaikus, negyvenančius kartu, dažniausiai sieja šeiminiai santykiai, patenkantys į šeimos sampratos apibrėžimą, todėl jiems taikoma Lietuvos Respublikos Konstitucijos garantuojama šeimos gyvenimo apsauga. Tai atitinka ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimus, kad konstitucinė šeimos samprata grindžiama šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu prierašumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas, t. y. santykių turiniu, o šių santykių išraiškos forma konstitucinei šeimos sampratai esminės reikšmės neturi; iš Konstitucijos 38 straipsnio 1 dalies kylanti valstybės pareiga įstatymais ir kitais teisės aktais nustatyti tokią teisinę reguliavimą, kuris užtikrintų šeimos, kaip konstitucinės vertybės, apsaugą, suponuoją valstybės pareigą ne tik nustatyti teisinę reguliavimą, kuriuo, *inter alia* (be kita ko), būtų sudarytos prielaidos šeimai tinkamai funkcionuoti, būtų stiprinami šeimos santykiai, ginamos šeimos narių teisės ir teisėti interesai, bet ir įstatymais ir kitais teisės aktais taip sureguliuoti šeimos santykius, kad nebūtų sudaroma prielaidų diskriminuoti šeimos santykių dalyvių (kaip antai santuokos neįregistravusių bendrai gyvenančių vyro ir moters, jų vaikų (vaikių), vieno iš tėvų, auginančio vaiką (vaikį), ir kt.) (Konstitucinio Teismo 2011 m. rugėjo 28 d. nutarimas; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-157-916/2021, 21 punktas).
25. Vaiko šeima visų pirma yra jo tėvai, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 3.170 straipsnyje nustatyta, kad tėvas ar motina, negyvenantys kartu su vaiku, turi teisę ir pareigą bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant (1 dalis). Vaikas, kurio tėvai gyvena skyrium, turi teisę nuolat ir tiesiogiai bendrauti su abiem tėvais, nesvarbu, kur tėvai gyvena (2 dalis). Kai tėvai nesusitaria dėl skyrium gyvenančio tėvo ar motinos dalyvavimo auklėjant vaiką ir bendravimo su juo, bendravimo su vaiku ir dalyvavimo jį auklėjant tvarką nustato teismas (3 dalis). Tėvas ar motina, su kuriuo gyvena vaikas ir (ar) su kuriuo teismo sprendimu nustatyta vaiko gyvenamoji vieta, turi nekludyti antrajam iš tėvų bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant. Šios pareigos nevykdymas laikomas piktnaudžiavimu tėvų valdžia, už kurį tėvas (motina) atsako įstatymų nustatyta tvarka (4 dalis).
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje konstatuota, kad tėvų, negyvenančių kartu su vaiku, teisė bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant yra asmeninio pobūdžio tėvų teisė, kurią įgyvendinti galima, kai kitas iš tėvų nekludo šiam bendravimui, o pats bendravimas yra tiesioginis ir pastovus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-454/2014). Vaiko tėvai turi ne tik teisę, bet ir pareigą bendrauti su savo vaikais. Tokia tėvų pareiga nustatyta tam, kad būtų patenkintas vaikų poreikis ir teisė bendrauti su savo tėvais, taip pat kad būtų įgyvendintos ir kitos tėvų pareigos – auklėti savo vaikus, rūpintis jų vystymusi, sveikata, dvasiniu ir moraliniu ugdymu.
27. Visus klausimus, susijusius su vaikų auklėjimu, sprendžia abu tėvai tarpusavio susitarimu (CK 3.165 straipsnio 3 dalis), nes vaiko saugumui ir ugdymui užtikrinti reikalingas tėvų bendradarbiavimas tarpusavyje ir su vaiku. Būtent todėl tėvai turi siekti spręsti visus su vaiku susijusius klausimus taikiai. Tuo tikslu tėvai į pagalbą gali pasitelkti tarpininkus, mediatorius, psichologus ir pan., nes tik tėvų tarpusavyje rastas sprendimas, kaip geriausiai auklėti vaiką, galės būti geranoriškai vykdomas ir geriausiai atitiks vaiko interesus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-16-706/2016, 13 punktas).
28. Pagal kasacinio teismo praktiką tėvai turi pareigą kooperuotis tarpusavyje stengdamiesi atkurti vaikų ryšį su juo, taip pat sudaryti sąlygas vaikams bendrauti su tėvu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-202/2014; 2020 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-71-687/2020, 52 punktas; kt.).
29. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad tėvų pareiga bendrauti su vaiku reiškia tinkamą vaiko teisės bendrauti su tėvu ar motina įgyvendinimą. Tinkamas vaiko teisės bendrauti su tėvu ar motina įgyvendinimas reiškia, kad bendraujama bus tokiais būdais, forma ir laiku, kuris labiausiai atitiks vaiko poreikius, atsižvelgiant į jo amžių, gyvenimo būdą, įpročius ir pan., ir norus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-160-378/2019, 34 punktas; 2020 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-177-969/2020, 38 punktas). Skyrium gyvenantis tėvas ar motina neturi siekti nustatyti tokią bendravimo tvarką, kuri būtų patogiausia jam, o privalo siekti geriausių vaiko interesų užtikrinimo.
30. Kai tėvai nesusitaria dėl skyrium gyvenančio tėvo ar motinos dalyvavimo auklėjant vaiką ir bendravimo su juo, bendravimo su vaiku ir dalyvavimo jį auklėjant tvarką nustato teismas (CK 170 straipsnio 4 dalis). Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad vaiko bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) tvarkos nustatymas nėra savitikslis, ja visų pirma siekiama išlaikyti, atkurti, jei jis yra nutrūkęs ar susilpnėjęs, vaiko ryšį su skyrium gyvenančiu vaiko tėvu (motina), nes vaiko, kaip visavertės asmenybės, raidai reikalinga abiejų tėvų parama ir rūpinimasis,

žinojimas, kad jis abiem tėvams yra vienodai svarbus, kad abu tėvai jam yra vienodai prieinami ir lankstūs, t. y. esantys šalia vaiko tada, kada jam labiausiai reikia (žr. pirmiau nurodytą kasacinio teismo nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-202/2014; 2016 m. vasario 19 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-99-969/2016 34 punktą).

31. Kasacinis teismas vienoje iš bylų atkreipė dėmesį, kad tėvo (motinos), su kuriuo gyvena vaikas, pareigos, susijusios su teismo sprendimo (nutarties) dėl skyrium gyvenančio tėvo (motinos) bendravimo su vaiku tvarkos vykdymu, pirmiausia gali būti tiesiogiai nustatytos pačiame teismo sprendime (nutartyje), pavyzdžiui, nustatant tokio tėvo (motinos) pareigą atitinkamu metu pristatyti vaiką į skyrium gyvenančio tėvo (motinos) gyvenamąją vietą. Teismo sprendimo (nutarties) dėl bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo tikslas – užtikrinti realų nepilnamečio vaiko ir skyrium gyvenančio tėvo (motinos) kontaktą, taip užtikrinant vaiko teisę į šeimos ryšius. Atsižvelgiant į tai, ypatingą svarbą vykdant tokį sprendimą (nutartį) įgyja jame paprastai tiesiogiai neįvardyta, tačiau ne mažiau svarbi vykdymo proceso dalyvių kooperavimosi pareiga. Tinkamas teismo sprendimo (nutarties) dėl bendravimo su vaiku tvarkos vykdymas apima ne tik susilaikymą nuo aktyvių veiksmų, darančių sprendimo vykdymą negalimą, bet ir pareigą imtis reikiamų priemonių, kad būtų realiai pasiekiamas sprendimu siektas rezultatas – vaiko ir skyrium gyvenančio tėvo (motinos) kontaktas, jų tarpusavio ryšio atkūrimas ir palaikymas. Kartu tai reiškia, kad tokio teismo sprendimo (nutarties) nevykdymas galimas ne tik aktyviais tėvo (motinos), su kuriuo gyvena vaikas, veiksmais, kliudančiais skyrium gyvenančiam tėvui (motinai) bendrauti su vaiku, bet ir nesikoooperavimu, tėvų valdžios panaudojimu prieš nepilnamečio vaiko interesus, dėl kurio teismo sprendimu siekiami tikslai nėra realiai pasiekiami (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-35-969/2020, 19 punktas).
32. Nurodytas teisinis reglamentavimas ir jį aiškinanti bei plėtojanti kasacinio teismo praktika suponuoja išvadą, kad vaiko poreikių ir interesų, taip pat ir vaiko teisės bendrauti su abiem tėvais užtikrinimas, nepriklausomai nuo to, ar tėvai gyvena kartu su vaiku, visų pirma yra tėvų pareiga, o už jos tinkamą vykdymą atsakingi abu tėvai.

Dėl vaiko teisių apsaugą užtikrinančių institucijų vaidmens ginčiuose dėl skyrium gyvenančių tėvų bendravimo su vaikais tvarkos nustatymo

33. Tais atvejais, kada tėvai kartu nebegyvena, vaiko ir skyrium gyvenančio tėvo (motinos) teisė bendrauti taip pat privalo būti išsaugota. Nors pirmiausia atsakomybė už vaikus tenka tėvams, valstybėje svarbiausias funkcijas atlieka nacionalinio lygmens institucijos. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 8 straipsnyje įtvirtinta pagarba asmens šeimos gyvenimui nustato valstybės pareigą elgtis taip, kad būtų užtikrinta normali šeimos ryšių apsauga – šeimos iširimo atveju vaikai išsaugotų šeimos ryšius su abiem tėvais, o skyrium gyvenantis tėvas (motina) išsaugotų ryšį su vaiku. Nors Konvencija nėra specializuotas vaiko teisių apsaugos aktas, tačiau jos universalumas leidžia visapusiškai ir objektyviai analizuoti vaiko teisės į šeimos ryšius užtikrinimo mechanizmus. Šį straipsnį būtų galima suprasti ne tik kaip ginantį vaikų teises, bet kaip ginantį visų asmenų teisę į šeimos ryšius, šeimos gyvenimą. Vadinasi, šiuo straipsniu yra ginama vaiko teisė į šeimą (teisė bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu ar motina) ir tėvų teisė bendrauti su vaiku.
34. Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktikoje pripažįstama, kad bylose, susijusiose su vienu iš tėvų nustatytų bendravimo teisių vykdymu, Konvencijos 8 straipsnis apima tėvo teisę imtis priemonių, kad būtų atkurtas jo ryšys su vaiku, ir nacionalinių valdžios institucijų pareigą palengvinti tokį atkūrimą, nes vaiko geriausi interesai reikalauja, kad būtų padaryta viskas, jog būtų išsaugoti asmeniniai ryšiai ir, jei reikalinga, atkurta šeima (žr., pvz., EŽTT 2018 m. gegužės 15 d. sprendimą byloje *Muruzheva prieš Rusiją*, peticijos Nr. 62526/15; 2018 m. liepos 24 d. sprendimą byloje *Vyshnyakov prieš Ukrainą*, peticijos Nr. 25612/12).
35. Tėvų ir vaikų bendravimo teisių siarvinimas (minimalios bendravimo tvarkos, bendravimo tarpininkaujant tretiesiems asmenims nustatymas) yra rintas nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu pripažįstamos tėvo (motinos) ir vaiko teisės į šeimos gyvenimo gerbimą ribojimas, reikalaujantis svarių įtikinamų argumentų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-242/2005; EŽTT 2011 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje *Diamante and Pelliccioni prieš San Mariną*, peticijos Nr. 32250/08). Šioje srityje didelę reikšmę turi specialistų (ekspertų, psichologų, vaiko teisių apsaugos sistemos darbuotojų) teikiamos išvados, nuomonės ir pasiūlymai dėl geriausių vaiko interesų apsaugos.
36. EŽTT ne kartą yra nurodęs, kad nacionalinių valdžios institucijų pareiga imtis priemonių palengvinti kartu negyvenančio tėvo bendravimą su vaiku nėra absoliuti ir šioje srityje gali prireikti pasirengimo priemonių (žr. EŽTT 2011 m. balandžio 12 d. sprendimą byloje *Gluhakovič prieš Kroatiją*, peticijos Nr. 21188/09; 2011 m. rugsėjo 27 d. sprendimą byloje *Diamante and Pelliccioni prieš San Mariną*, peticijos Nr. 32250/08). Nagrinėjant peticijas itin konfliktišku šeimos santykių bylose, pabrėžtas bendrasis principas, jog tam, kad tėvai galėtų peržengti emocines kliūtis ir atkurti brandų tarpusavio ryšį, orientuotą į geriausius vaiko interesus, turi praeiti šiek tiek laiko; tokiose delikaciose situacijose ryšių su vaiku atkūrimas gali reikalaui ilgalaikių visų suinteresuotų asmenų pastangų. Šioje srityje valstybės pareigos nėra absoliučios ir jos daugiau susijusios su priemonių, o ne rezultato klausimu (žr. EŽTT 2012 m. sausio 10 d. sprendimą byloje *Cristescu prie Rumuniją*, peticijos Nr. 13589/07). Teismas kiekvienoje byloje, susijusioje su teisės į privatų ir šeimos gyvenimą apsauga, pabrėžia valstybės pareigą veikti taip, kad būtų užtikrinta reali pagalba privačiam asmens gyvenimui ir tinkama teisminė gynyba teisės pažeidimo atveju (pozityvi valstybės pareiga).
37. Valstybė turi imtis pozityvių pareigų, kai yra būtina įvykdyti priimtą sprendimą ar užtikrinti, kad sprendimas būtų vykdomas tinkamai, nes priešingu atveju gali būti konstatuotas teisės į šeimos gyvenimo gerbimą pažeidimas (EŽTT 2005 m. birželio 23 d. sprendimas byloje *Zawadka prieš Lenkiją*, peticijos Nr. 48542/99). Kooperacijos tarp tėvų trūkumas nėra priskiriamas prie tokių aplinkybių, kurioms esant valstybės valdžios institucijos galėtų nesiiinti pozityvių pareigų pagal Konvencijos 8 straipsnį. Tačiau kooperacijos tarp skyrium gyvenančių tėvų, kurie negali patys susitarti dėl bendravimo su vaiku grafiko, trūkumas lemia tai, kad valstybės institucijos kaip tik turi pareigą imtis priemonių, kurios padėtų sutaikyti nesutariančias šalis vadovaujantis geriausiais vaiko interesais (EŽTT 2004 m. vasario 26 d. sprendimas byloje *Görgülü prieš Vokietiją*, peticijos Nr. 74969/01). Pažymėtina, kad EŽTT savo sprendimuose nenurodė kokių veiksmų valstybės turi imtis, kad užtikrintų tinkamą sprendimų įgyvendinimą. Vadinasi, tai yra kiekvienos valstybės laisvė nuspręsti, kokiomis priemonėmis ji užtikrins tinkamą teisinę bazę ir sprendimų įgyvendinimą. Svarbu, kad priemonės bei veiksmai neprieštarautų geriausiems vaiko interesams.

38. Valstybės požiūri pirmiausia atspindi teisės aktai. VTAPI 1 straipsnyje įtvirtinta, kad šio įstatymo paskirtis – užtikrinti vaiko teisių ir laisvių įgyvendinimą, gynimą ir apsaugą, stiprinti tėvų ir kitų vaiko atstovų pagal įstatymą atsakomybę ir galimybes rūpintis vaiku, užtikrinti vaiko interesus, nustatyti pagalbos vaikui ir šeimai ar kitiems jo atstovams pagal įstatymą organizavimo pagrindus, atsižvelgiant į Konstitucijos, VTK ir Vaiko teisių deklaracijos nuostatas, apibrėžti vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos mechanizmus, vaiko teisių apsaugos sistemos institucijas, jų veiklos teisinius pagrindus ir bendrąsias atsakomybes už vaiko teisių pažeidimus nuostatas.
39. Vaikas turi teisę gyventi su savo tėvais. Vaikas turi teisę bendrauti su skyrium gyvenančiais tėvais (vienu arba vieninteliu iš jų), išskyrus atvejus, kai tai prieštarauja vaiko interesams. Tėvai užtikrina šią vaiko teisę. Jeigu ši vaiko teisė nėra užtikrinama, valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka imasi veiksmų šiai vaiko teisei užtikrinti (VTAPI 12 straipsnio 1 dalis). Prie vaiko teisių apsaugą užtikrinančių institucijų, *inter alia*, priskiriama VVTAIT bei savivaldybės institucijos ir įstaigos; visos institucijos, užtikrinančios vaiko teisių apsaugą, privalo tarpusavyje bendradarbiauti (VTAPI 47 straipsnio 4 dalies 2–6 punktai, 5 dalis). Nagrinėjamoje byloje yra kilęs ginčas dėl vaiko teisių apsaugą užtikrinančių institucijų funkcijų tais atvejais, kai yra nustatomas pereinamasis laikotarpis, kurio metu su vaiku būtų bendraujama dalyvaujant psichologui.
40. VVTAIT, įgyvendindama vaiko teisių apsaugos politiką savivaldybių teritorijose bei dalyvaudama formuojant valstybės politiką vaiko teisių apsaugos srityje, pati ar per struktūrinius padalinius gina ir užtikrina vaiko teises ir atstovauja vaiko teisėms ir teisėtiems interesams savivaldybių teritorijose visą parą; CK nustatytais atvejais ir tvarka gina vaiko teises ir teisėtus interesus teisme, dalyvauja teismo posėdžiuose ir pateikia teismui išvadą, atstovauja vaiko interesams; teisės aktų nustatyta tvarka dalyvauja neturtinio pobūdžio teismo sprendimų, priimtų dėl vaiko, vykdymo procese; bendradarbiauja su valstybės ir savivaldybių institucijomis bei nevyriausybėmis organizacijomis vaiko teisių apsaugos užtikrinimo klausimais (VTAPI 50 straipsnio 1 dalies 2, 14, 15, 17 punktai). VVTAIT ir jos teritoriniai skyriai (vaiko teisių apsaugos skyriai) yra pagrindinė vaiko teisių apsaugos politiką savivaldybių teritorijose įgyvendinanti institucija, pagal teisės aktais įtvirtintą kompetenciją – esanti arčiausiai vaiko, kad laiku ir tinkamai būtų ginamos ir užtikrinamos vaiko teisės ir atstovaujama vaiko teisėms bei teisėtiems interesams savivaldybių teritorijose visą parą.
41. Savivaldybės institucijų ir įstaigų įgaliojimus vaiko teisių apsaugos srityje nustato VTAPI 52 straipsnis, kuriame, be kita ko, įtvirtinta, kad šios institucijos ir įstaigos organizuoja ir finansuoja socialinių, sveikatos priežiūros, švietimo, taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) ir kitų reikalingų paslaugų vaikui ir šeimai prieinamumą ir kompleksiskumą, teikdamos prioritetą paslaugų teikimui bendruomenėje (1 dalies 1 punktas); užtikrina vaikui ir šeimai pirminę informacinę, konsultacinę pagalbą, organizuoja socialinių paslaugų ir kitos pagalbos teikimą šeimai, užtikrina, kad socialinių paslaugų įstaigų ar kitų įstaigų, kurioms savivaldybė suteikė įgaliojimus teikti socialines paslaugas šeimai tam tikroje savivaldybės teritorijoje ar jos dalyje, vadovai laiku paskirtų atvejo vadybininkus ir pagal poreikį – kitus atvejo vadybos specialistus, rūpinasi pagalbos planuose nustatytų priemonių ir paslaugų suteikimu (1 dalies 4 punktas).
42. Savivaldybė atsako už prevencines, kompleksiskai teikiamas ir (ar) kitos pagalbos vaikui ir šeimai užtikrinimą, organizuodama ir koordinuodama bendrą socialinės paramos teikimą, švietimo, sveikatos priežiūros įstaigų, teisėsaugos ir kitų institucijų, seniūnijų darbą su vaikais ir šeimomis. Organizuojamos ir teikdamos prevencinę, kompleksiskai teikiamą pagalbą ar kitą pagalbą šeimoms ir vaikams, savivaldybių institucijos ir įstaigos bendradarbiauja su nevyriausybėmis organizacijomis, vietos bendruomenėmis, valstybės ir kitų savivaldybių institucijomis bei įstaigomis. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministras ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras bendru įsakymu patvirtino Savivaldybės bendro darbo su šeimomis organizavimo ir koordinavimo rekomendacijas (VTAPI 34 straipsnio 2 dalis).
43. Savivaldybės, organizuodamos ir koordinuodamos bendrą darbą su šeimomis, telkia socialinių paslaugų, švietimo, sveikatos priežiūros įstaigas, teisėsaugos institucijas, seniūnijas, bendruomenines organizacijas, nevyriausybines organizacijas ir kitas su šeimomis dirbančias įstaigas bei organizacijas, šeimų organizacijas, skatina vietos bendruomenių tarybų, savivaldybių šeimų tarybų veiklą, neformalius šeimų judėjimus, planuodamos ir teikdamos pagalbą šeimoms (Savivaldybės bendro darbo su šeimomis organizavimo ir koordinavimo rekomendacijų, patvirtintų Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2018 m. rugpjūčio 8 d. bendru įsakymu Nr. A1-428/V-894/V-691/V-579, 6 dalis).
44. Pažymėtina, kad nuo 2018 m. liepos 1 d. pradėjo veikti nauja, centralizuota vaiko teisių apsaugos institucijų sistema, su kuria buvo ir yra siejami dideli lūkesčiai dėl teigiamų pokyčių vaiko teisių apsaugos srityje, kokybiško, kvalifikuoto ir kompetentingo vaiko teisių ir teisėtų interesų atstovavimo, gynimo bei apsaugos. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimo įstatymo aiškinamajame rašte nurodyta, kad įstatymo projekte siūloma nustatyti pagrindines vaiko teisių apsaugą užtikrinančias institucijas bei apibrėžti jų kompetenciją vaiko teisių apsaugos srityje; įstatymo projektu bus stiprinamas vaiko teisių apsaugos administravimas ir koordinavimas. VVTAIT vykdydys vaiko teisių apsaugos skyrių veiklos valdymą, teiks jiems metodinę pagalbą, savivaldybės prašymu arba kilus ginčui tarp savivaldybių dėl vaiko teisių apsaugos įgyvendinimo teiks rekomendacijas savivaldybėms, kilus ginčui tarp valstybės vaiko teisių apsaugos institucijos, atstovaujančios vaikui, ir pačios savivaldybės savo iniciatyva įstos į teismą nagrinėjamą bylą ir pateiks išvadą arba pareikš ieškinį viešajam interesui ginti, teiks Vyriausybės atstovui savivaldybėje ir atitinkamai savivaldybės institucijai ar įstaigai informaciją apie tai, kad savivaldybė galbūt pažeidė VTAPI ir su juo susijusius teisės aktus, ir kt.
45. Kasaciniame skunde argumentuojama, jog vienas iš sistemos pertvarkos tikslų – išgryninti vaiko teisių apsaugos institucijų funkcijas, atsisakant vaiko teisių apsaugos sričiai nebūdingų funkcijų (socialinių, švietimo, sveikatos, sveikatos priežiūros ir kitų paslaugų) vykdymo. Vis dėlto teisėjų kolegija pažymi, kad tiek teisiniai, tiek socialiniai vaiko teisių apsaugos aspektai yra glaudžiai tarpusavyje susiję, dėl to, kaip jau minėta šios nutarties 3.9 punkte, įstatyme įtvirtinta, jog visos institucijos, užtikrinančios vaiko teisių apsaugą, privalo tarpusavyje bendradarbiauti. Tai reiškia, kad institucijos, sprendamos įvairius su tėvų valdžios įgyvendinimu susijusius klausimus, turi keistis tarpusavyje turima informacija, veikti išvien ir atidžiai bei lygiavertiškai vertinti abiejų tėvų galimybes ir pastangas, kiekvienam iš jų skirti tolygų dėmesį, taip pat padėti tėvams geriau suvokti tėvų valdžios lygybės principo turinį, tinkamo jo įgyvendinimo naudą vaikui bei keisti požiūrį į netinkamą šio principo įgyvendinimą ir intis visų įmanomų priemonių, kad būtų užtikrinta tėvų ir vaikų teisė į šeimos gyvenimo gerbimą.
46. Nagrinėjamoje byloje teismas nusprendė, kad pareigą tinkamai teismo nustatyta tvarka organizuoti ieškovo ir jo dukters susitikimus pereinamuoju laikotarpiu ir padėti nepilnametėi atkurti emocinius ryšius su tėvu turi VVTAIT teritorinis skyrius pagal vaiko gyvenamąją vietą. Todėl teismas įpareigojo VVTAIT Marijampolės skyrių parinkti ir organizuoti nurodytu laiku (kiekvieną antradienį nuo 16 val. iki 17 val. ir kiekvieną penktadienį nuo 15 val. iki 16 val.) ieškovo ir dukters susitikimų vietą, pasirūpinti šeimos psichologo dalyvavimu šiuose susitikimuose. Kasaciniame skunde teigiama, jog teismai, įpareigodami VVTAIT Marijampolės skyrių pasirūpinti ieškovo ir jo dukters bendravimo vieta bei šeimos psichologo (psichoterapeuto) dalyvavimu, perkėlė skyriui vykdyti funkcijas, kurios įstatymais pavestos vykdyti savivaldybei, koordinuojančiai joje veikiančių institucijų darbą su vaikais ir šeimomis; teismų priimti sprendimai neatitinka valstybės vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarkos, įvykusios 2018 m. liepos 1 d., esmės, kurios tikslas – apibrėžti atskirų institucijų, veikiančių vaiko teisių apsaugos sistemoje, funkcijas. Šioje nutartyje aptartas teisinis reglamentavimas leidžia daryti išvadą, jog nurodyti VVTAIT Marijampolės skyriaus argumentai yra pagrįsti tik iš dalies.
47. Kasacinio teismo jurisprudencijoje pažymima, kad teismas turi skatinti pačius tėvus susitarti dėl labiausiai vaiko poreikius atitinkančios bendravimo tvarkos, o jei tai nepavyksta, nustatyti tokia bendravimo tvarka, kuri geriausiai užtikrintų vaiko interesus ir būtų realiai vykdoma (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-444/2014).
48. Kasacinio teismo praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, kad šeimos, kaip socialinio ir teisės instituto, svarba didina viešąjį interesą ginti šeimos narių teises ir teisėtus interesus ir lemia tam tikrus šių bylų nagrinėjimo ypatumus, t. y. reikšmingas kai kurių pagrindinių civilinio proceso

principu išimtis. Prie tokių ypatumų pirmiausia priskirtinas aktyvus teismo vaidmuo šeimos byloje. Siekdamas ne tik formalizuoti, bet ir materializuoti aspektu priimti teisinga sprendimą, istatymu leidėjas šeimos byla nagrinėjantiam teismui suteikia galimybę veikti aktyviai, savo iniciatyva rinkti irodymus, jei to reikia bylai teisingai išspręsti. Taip pat teismas, atsižvelgdamas į ieškinio pagrindą sudarančias ir teismo posėdyje paaiškėjusias bylos aplinkybes, turi teisę viršyti pareikštus reikalavimus, t. y. gali patenkinti daugiau reikalavimų, negu jų buvo pareikšta, taip pat priimti sprendimą dėl reikalavimų, kurie nebuvo pareikšti, tačiau yra tiesiogiai susiję su pareikšto ieškinio dalyku ir pagrindu, ar taikyti alternatyvų subjektinių teisių arba teisėtų interesų gynimo būdą ([CPK 376](#) straipsnio 3, 4 dalys, žr., pvz., pirmiau nurodytą kasacinio teismo nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-202/2014).

49. Kasacinio teismo praktikoje konstatuota, kad teismas, nagrinėjantis bylą dėl bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo, nėra saistomas šalių nurodyto bendravimo grafiko, bet saugodamas vaiku, tėvų ir (ar) artimų vaikų ginčiniu interesus teismas gali *ex officio* (savo iniciatyva, pagal pareigas) nukrypti nuo minėtų pasiūlymų ir nuspręsti pritaikyti toki bendravimo grafiką ir tokias dalyvavimo auklėjant vaikus formas, kurie šalių dokumentuose nebuvo nurodyti, ir šia teise turi ne tik pirmosios instancijos teismas, bet ir apeliacinės instancijos bei kasacinis teismas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-497/2002). Viešojo intereso, taigi ir vaiko intereso apsauga apima teisės aktuose įtvirtintas prevencines priemones bei jų įgyvendinimą, siekiant išsaugoti esamas socialiai reikšmingų vaiko poreikių tenkinimo galimybes, sudarviti sąlygas tolesnei plėtojei ir užkirsti kelią vaiko intereso pažeidimams. Vaiku intereso apsaugos prioritetą lemia teismo pareiga į su šiuo interesu užtikrinimu susijusį procesą įtraukti vaiko teisių apsaugos institucijas, o pastarosios kyla pareiga veikti aktyviai ir imtis priemonių susidariusiai situacijai spręsti.
50. Kaip jau pasisakyta šioje nutartyje, teismų sprendimai, kuriais nustatoma bendravimo su vaiku tvarka, turi būti aiškūs, suprantami ir realiai įvykdomi, o tai reiškia, kad jais turi būti nustatomos konkrečios bylos šalių pareigos. Už tinkamą teismo sprendimu nustatytą pareigų vykdymą yra atsakingos bylos šalys – vaiko tėvai, tarp kurių kiles ginčas dėl bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo išsprendžiamas teismo ir kurie teismo sprendimui įsiteisėjus tampa vykdymo proceso šalimis. Jau minėta, kad vaiko tėvai turi ne tik teisę, bet ir pareigą bendrauti su savo vaikais, todėl tais atvejais, kai byloje kyla klausimas dėl pereinamojo laikotarpio bendravimui su vaiku nustatymo pasitelkiant psichologus ar kitus specialistus ar dėl bendravimo su vaiku vietos, teismas visų pirma turėtų pasiūlyti tėvams patiems pateikti galimų bendravimo su vaiku vietų bei tarpininkų (pvz., psichologų) kandidatūras ir spręsti dėl jų tinkamumo geriausių vaiko interesų užtikrinimo kontekste.
51. Kaip jau minėta, pirmiausia vaiko teisės ir interesus turėtų ginti tėvai, tačiau valstybės lygmeniu tuo rūpinasi teismai ir kitos institucijos, organizacijos. Teisėjų kolegija nusprendžia, kad tokiais atvejais, kai nagrinėjant bylą dėl bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo paaiškėja, kad kyla klausimas dėl pereinamojo laikotarpio bendravimui su vaiku nustatymo pasitelkiant psichologus ar kitus specialistus, tačiau vaiko tėvai tarpusavyje nesikoooperuoja ir neteikia konkrečių tokio klausimo sprendimo būdų (susitikimų vietos, asmenų, sutinkančių teikti psichologo paslaugas kandidatūrų ir pan.) arba jų teikiama pasiūlymai neatitinka geriausių vaiko interesų, teismas, turėdamas pareigą būti aktyvus (šios nutarties 48 punktą), turėtų pasitelkdamas už vaiko teisių apsaugą atsakingas institucijas ir įstaigas nustatyti tokias aplinkybes (asmenis, galinčius suteikti reikalingas paslaugas; galimas susitikimų su vaiku vietas ir pan.) ir teismo sprendime nurodyti konkrečias tėvų pareigas, susijusias su susitikimų su vaiku vieta ar psichologo pasitelkimu, o esant būtinybei, išspręsti ir tokių paslaugų apmokėjimo klausimą.
52. Kaip nurodyta šios nutarties 41–43 punktuose, savivaldybės institucijos ir įstaigos organizuoja ir finansuoja socialinių, sveikatos priežiūros, švietimo, taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) ir kitų reikalingų paslaugų vaikui ir šeimai prieinamumą ir kompleksiskumą, teikdamos prioritetą paslaugų teikimui bendruomenėje (VTAĮ 52 straipsnio 1 dalies 1 punktas) ir kt. Socialinių paslaugų įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad socialinės paslaugos yra paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam ar praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu. Už socialinių paslaugų teikimo savo teritorijos gyventojams užtikrinimą ir jų organizavimą atsakinga savivaldybė (Socialinių paslaugų įstatymo 13 straipsnio 1 dalis). Socialines paslaugas, jų turinį apibrėžia socialinių paslaugų katalogas, kuris tvirtinamas įstatymo nustatyta tvarka (Socialinių paslaugų įstatymo 6 straipsnio 2 dalis). Socialinių paslaugų katalogo, patvirtinto Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 15 d. įsakymu Nr. A1-93, 8.3 papunktyje reglamentuojamos socialinių įgūdžių ugdymo, palaikymo ar atkūrimo paslaugos, kurios apibrėžiamos kaip paslaugos, teikiamos, *inter alia*, asmenims (šeimoms) siekiant stiprinti jų bendravimo gebėjimus, užmezgant ir palaikant ryšius su aplinkaisiais ir pan.; į šių paslaugų sudėtį patenka psichologinis konsultavimas, tarpininkavimas ir atstovavimas ir pan., prie paslaugų teikėjų priskiriami ir psichologai.
53. Šios nutarties 40 punkte konstatuota, kad visos institucijos, užtikrinančios vaiko teisių apsaugą, privalo tarpusavyje bendradarbiauti. VVTAĮ TMarijampolės skyriaus nuostatų patvirtintų VVTAĮ Tdirektoriaus 2020 m. birželio 30 d. įsakymu, 7.23 papunktyje įtvirtinta nuostata, kad skyrius bendradarbiauja su savivaldybės administracija, valstybės ir savivaldybių įstaigomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, bendruomenėmis, dalyvauja jų organizuojamuose pasitarimuose, sprendžiant su vaiko teisių apsauga susijusius klausimus, organizuoja pasitarimus. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad nagrinėjamos bylos atveju, kai vaiko tėvai nesikoooperuoja ir neteikia teismui konkrečių tinkamų pasiūlymų dėl susitikimų su vaiku pereinamuoju laikotarpiu vietos bei galimų tarpininkų (psichologų) kandidatūrų, bylą nagrinėjantis teismas, atsižvelgdamas į šios kategorijos bylų nagrinėjimo ypatumus, nurodytus nutarties 48–49 punktuose, turi pavesti VVTAĮT (kasatorei), kaip institucijai, atstovaujančiai vaiko interesams ir turinčiai įstatymu nustatytą pareigą bendradarbiauti su kitomis vaiko teisės užtikrinančiomis institucijomis, išsiaiškinti ir pateikti teismui konkrečius duomenis apie galimus sprendimo variantus, o teismas, įvertinęs šiuos duomenis, atitinkamai nustatyti bylos šalių pareigas sprendimu. Pažymėtina, kad teismas, būdamas aktyvus, turi galimybę rinkti duomenis ir iš kitų institucijų, *inter alia*, savivaldybės, apie tokių paslaugų teikėjus bei teikimo sąlygas.
54. Šiuo atveju primintina EŽŽT praktika, kurioje akcentuojama, jog nacionalinių valdžios institucijų pareiga imtis priemonių palengvinti tėvų ir vaikų ryšio atkūrimą nėra absoliuti, nes tėvų su vaikais, kurie ilgą laiką gyveno su kitais asmenimis, susijungimas tuojau pat gali būti neįmanomas, o tam, kad jis įvyktų, gali prireikti parengiamųjų priemonių. Tokio pasirengimo pobūdis ir apimtis priklauso nuo kiekvienos bylos aplinkybių, tačiau visų susijusių asmenų supratimas ir bendradarbiavimas visada bus svarbiausias veiksnys (žr. EŽTT 1994 m. rugsėjo 23 d. sprendimą byloje *Hokkanen prie Suomiją*, peticijos Nr. 19823/92).
55. Nagrinėjamu atveju, teismui nustačius įpareigojimą VVTAĮT Marijampolės skyriui parinkti ir organizuoti nurodytu laiku (kiekvieną antradienį nuo 16 val. iki 17 val. ir kiekvieną penktadienį nuo 15 val. iki 16 val.) ieškovo ir dukters susitikimų vietą, pasirūpinti šeimos psichologo dalyvavimu šiuose susitikimuose, toks teismo sprendimas yra nekonkretus, sudarantis prielaidas jo nevykdyti, todėl neatitinka šios nutarties 31 punkte nurodytų reikalavimų. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad analizuojamu atveju byloje liko iš esmės neišnagrinėtas tiek artimausias dėl specialisto dalyvavimo atsakovo ir vaiko susitikimuose formos, laiko ir vietos, tiek kiti klausimai, susiję su psichologo kandidatūros parinkimu ir suteiktų paslaugų apmokėjimo tvarkos nustatymu.
56. Teisėjų kolegija nusprendžia, kad yra pagrindas panaikinti apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį, kuria palikta nepakeista pirmosios instancijos teismo sprendimo dalis, nustatanti bendravimo su vaiku tvarką pereinamuoju laikotarpiu (tvarkos 2, 2.1 ir 2.3 punktai), ir šią bylos dalį perduoti apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo ([CPK 359](#) straipsnio 1 dalies 5 punktas).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

57. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 1 d. pažymą apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu, kasacinis teismas patyrė 7,53 Eur tokių išlaidų. Bylos dalį perdavus apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo, šių išlaidų paskirstymo klausimas paliktinas

spręsti šiam teismui kartu su kitų bylinėjimosi išlaidų paskirstymu ([CPK 93 straipsnis](#)).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 5 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. spalio 30 d. nutarties dalį, kuria palikta nepakeista Marijampolės apylinkės teismo 2020 m. kovo 30 d. sprendimo dalis, nustatanti bendravimo su vaiku tvarką pereinamuoju laikotarpiu (tvarkos 2, 2.1 ir 2.3 punktai), panaikinti ir šią bylos dalį perduoti apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Kitą nutarties dalį palikti nepakeistą.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Alė Bukaviniene

Grażina Davidonienė

Donatas Šernas